

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของ เรื่องและสภาพปัญหา

หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเองหรือหมู่บ้าน อพป. จัดตั้งขึ้นมาด้วยเหตุผลทางด้านการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ ภายใต้โครงการหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเสริมสร้างความมั่นคงของโครงสร้างการจัดหมู่บ้านที่เกี่ยวกับ เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม และการบริการ และการป้องกันตนเองตามที่ราษฎรเหล่านั้นได้รวมตัวกันอยู่แล้ว เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านตามชนบทเหล่านั้นได้มีความสามารถอย่างแท้จริงอันจะนำไปสู่ความคิดที่จะต่อต้านและป้องกันการก่อการร้ายต่าง ๆ โดยประชาชนเอง และร่วมมือในกิจกรรมอื่น ๆ ของรัฐบาลด้วย¹

ในการจัดตั้งหมู่บ้าน อพป. รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. 2522 จัดลักษณะการบริหารหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 โดยมาตรา 7 ของ พ.ร.บ.หมู่บ้านอาสาพัฒนาฯ กำหนดให้การบริหารงานหมู่บ้านมีคณะกรรมการกลาง คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ และที่ปรึกษา คณะกรรมการกลางประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธานคณะกรรมการกลางโดยตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการสภาตำบล ผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน เป็นกรรมการกลางโดยตำแหน่ง และกรรมการกลางผู้ทรงคุณวุฒิเลือกตั้งจาก

---

¹ กรมการปกครอง, วิทยาลัยการปกครอง, คู่มือวิทยาการอำเภอประจำหมู่บ้าน อพป. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2530), หน้า 8.

ราษฎรในหมู่บ้านทั่วถึงเจ็ดคน² ส่วนคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ นั้น มาตรา 17 ระบุให้คณะกรรมการกลางแบ่งหน้าที่กันเป็นประธานคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ และให้ประธานคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ คัดเลือกบุคคลผู้มีคุณสมบัติและความรู้ความสนใจในงานอย่างน้อยสามคนเข้ามาบริหารงาน สำหรับที่ปรึกษาคณะกรรมการกลางและคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ นายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้ง

ลักษณะพิเศษที่สำคัญของหมู่บ้านที่ได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน อพป. แยกออกได้ดังนี้คือ

1. หมู่บ้านที่ได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน อพป. จะได้รับการฝึกอบรม 3 ประการคือ³
  - การฝึกอบรมการพัฒนาและการบริการ (พบก.) ด้านการเกษตร เพื่อให้ความรู้ในการพัฒนาอาชีพและการบริหารสังคมต่าง ๆ
  - การฝึกอบรมการรักษาความปลอดภัย (รปภ.) เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการป้องกันหมู่บ้าน
  - การฝึกอบรมคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้รู้วิธีการบริหารงานหมู่บ้านและการพัฒนาหมู่บ้านโดยมีการวางแผนและจัดทำโครงการ

การฝึกอบรมส่วนต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ใช้ระยะเวลาหลายเดือน ทั้งภาคทฤษฎีและทดลองปฏิบัติจริง โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมคือ คณะกรรมการกลางหมู่บ้านและคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งผู้ได้รับการคัดเลือกในจำนวนที่กำหนดไว้ จากการฝึกอบรมนี้คณะกรรมการของหมู่บ้านซึ่งจะต้องฝึกทุกส่วนเพื่อไปเป็นผู้นำในการดำเนินกิจการหมู่บ้าน อพป. จะได้รับความรู้ความเข้าใจในการบริหารและการพัฒนาเป็นอย่างมากทุกหมู่บ้าน อพป. นอกจากนี้แล้วยังมีหลักสูตรฝึก

² หมู่บ้านตาม พรบ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มีคณะกรรมการหมู่บ้านเช่นกัน ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิที่ราษฎรเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 2 คน แต่ไม่มีที่ปรึกษาและฝ่ายต่าง ๆ และในทางปฏิบัติการดำเนินงานของหมู่บ้านขึ้นกับการตัดสินใจของผู้ใหญ่บ้านเพียงคนเดียว และกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ไปจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านขึ้นรับผิดชอบการดำเนินงานของหมู่บ้านซ้ำซ้อนกันหลายรูปแบบ ต่อมาจึงได้มีการปรับปรุงโดยกระทรวงมหาดไทยได้ออกข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 จัดรูปแบบการบริหารงานหมู่บ้านให้สอดคล้องกับหมู่บ้าน อพป. โดยมีคณะกรรมการฝ่ายกิจการต่าง ๆ และที่ปรึกษาเช่นเดียวกัน

³ สรุปรายการกรมการปกครอง, วิทยาลัยการปกครอง, คู่มือวิทยากรอำเภอประจำหมู่บ้าน อพป.

ทบทวนเป็นระยะ ๆ

2. โครงการ อฟป. เป็นโครงการแห่งชาติที่รวมเอาโครงการพัฒนาบริการในสาขาต่าง ๆ และป้องกันของหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับหมู่บ้านเข้าด้วยกัน โดยอาศัยหลักการบริหารแบบรวมการของงานเดียวหรือหน่วยงานเดียว (Single management) แต่แยกกันรับผิดชอบในการบริหารแต่ละโครงการย่อยของหน่วยงานต่าง ๆ (Single manager) เพื่อที่จะหมั่นกำลังตามโครงการต่าง ๆ ที่ยวบงเข้าด้วยกัน เสริมสร้างให้หมู่บ้านเข้มแข็งในทางเศรษฐกิจและสังคม⁴ หมู่บ้าน อฟป. จึงได้รับการหมั่นกำลังพัฒนาของหน่วยงานต่าง ๆ ภายใต้โครงการที่กำหนดมาเพื่อหมู่บ้าน อฟป. โดยเฉพาะอย่างมากมาย

นอกจากนี้แล้วหมู่บ้าน อฟป. ยังได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลปีละ 20,000 บาท ให้จัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านและยังมีรายได้อื่น ๆ อีกหลายประเภท มากกว่าหมู่บ้านที่มีได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน อฟป. ดังนั้นหมู่บ้าน อฟป. จึงน่าที่จะได้รับการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ไปในทางที่ดีขึ้นทุก ๆ หมู่บ้าน

แต่ปรากฏว่า หมู่บ้าน อฟป. ที่มีการสร้างผู้นำเพื่อที่จะมาบริหารงานของหมู่บ้านเป็นอย่างดี กลับไม่ได้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นตามเป้าหมายของโครงการฯ ทุกหมู่บ้าน บางหมู่บ้าน เมื่อส่งเข้าประกวดเปรียบเทียบผลการพัฒนาหมู่บ้านอื่น จะอยู่ในสภาพที่ดีกว่า บางหมู่บ้าน ต้องได้รับการปรับปรุงเป็นอย่างมาก จึงเห็นได้ว่าการที่หมู่บ้าน อฟป. ทุกหมู่บ้าน ได้รับสิ่งเดียวกัน ไม่ได้หมายความว่าหมู่บ้าน อฟป. จะได้รับการพัฒนาดีขึ้นเหมือนกัน สิ่งที่สำคัญอยู่ที่การดำเนินงานคือการบริหารงานของผู้นำหมู่บ้านว่าจะได้รับการยอมรับและมีความสามารถในการทำงานได้เท่าไรในแต่ละหมู่บ้าน

ในคณะผู้นำของหมู่บ้าน อฟป. ผู้ที่มีความสำคัญและมีผลต่อการทำงานมากที่สุด คือ ประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อฟป. หรือผู้ใหญ่บ้านนั่นเอง เพราะผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานโดยตำแหน่ง เป็นผู้นำของหมู่บ้านตามกฎหมาย และอยู่ในตำแหน่งตลอดไปจนกว่าจะเกษียณอายุ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นกรรมการกลางโดยตำแหน่ง เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้าน ก็มาจากการที่ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้คัดเลือกและมีวาระการอยู่ในตำแหน่ง กรรมการกลางผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจาก การเลือกตั้งของ

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

ราษฎรก็เช่นเดียวกันมีวาระการอยู่ในตำแหน่ง ดังนั้นจึงมีเพียงผู้ใหญ่บ้านหรือประธานคณะกรรมการกลางคนเดียวที่จะเป็นผู้นำตามกฎหมายที่ถาวรของหมู่บ้าน อพป. ตลอดไปจนกว่าจะเกษียณอายุหรือต้องออกจากตำแหน่งไปเนื่องจากตาย ลาออก หรือด้วยเหตุผลพิเศษอื่นใด

ประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. นี้ จึงเป็นผู้นำที่มีความสำคัญกับการพัฒนาความเจริญของหมู่บ้าน เป็นอย่างมาก การที่เป็นผู้นำเพราะตำแหน่งหรือสถานภาพกำหนดไว้ ไม่ได้หมายความว่าทำงานในตำแหน่งผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่นประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. ในพื้นที่อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ที่ผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน บางหมู่บ้านเป็นผู้นำในการพัฒนาหมู่บ้านจนมีความเจริญ และเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับหมู่บ้านอื่น จะชนะการแข่งขัน แต่บางหมู่บ้าน ประธานคณะกรรมการกลางเป็นเพียงผู้นำในนามเท่านั้น ไม่สามารถดำรงความเป็นผู้นำในการทำงานพัฒนาได้ ทำให้หมู่บ้านยังคงอยู่ในสภาพที่ล้าหลังกว่าหมู่บ้าน อพป. อื่น ๆ

ดังนั้น จึงเป็นปัญหาที่น่านำมาวิจัยว่า ในสภาพพื้นที่มีลักษณะเช่นเดียวกันคือ อยู่ในเขตพื้นที่ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมาก่อนเช่นเดียวกัน มีปัจจัยใดบ้างที่จะทำให้ประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. ได้มาซึ่งความเป็นผู้นำและปัจจัยที่ทำให้เกิดความ เป็นผู้นำของแต่ละหมู่บ้าน อพป. แตกต่างกันอย่างไรร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทราบปัจจัยที่ทำให้เกิดความ เป็นผู้นำและการใช้ปัจจัยที่ทำให้เกิดความ เป็นผู้นำในการดำรงความเป็นผู้นำ (ทำงาน)
2. เพื่อ เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดความ เป็นผู้นำในหมู่บ้าน อพป. ที่มีความเจริญแตกต่างกัน

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาความเป็นผู้นำของประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. ซึ่งเป็นหมู่บ้านลักษณะพิเศษที่จัดตั้งขึ้นในพื้นที่ที่มีปัญหาความมั่นคงหรือพื้นที่ที่อยู่ในเขตแทรกซึมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และการดำเนินงานพัฒนาของทางราชการในพื้นที่ดังกล่าวนี้ มีลักษณะพิเศษเฉพาะพื้นที่ โดยในการศึกษาครั้งนี้เป็นการนำเอาหมู่บ้าน อพป. 2 หมู่บ้านที่มีปัญหาดังกล่าว และมีระดับการพัฒนาแตกต่างกันมา เปรียบเทียบกัน

จากข้อจำกัดของเวลาและงบประมาณ ประกอบกับประสบการณ์ที่ผู้วิจัยมีในการปฏิบัติราชการในพื้นที่ จึงได้ทำการศึกษาในพื้นที่ที่ผู้วิจัยมีหน้าที่ความรับผิดชอบอยู่ โดยจำกัดขอบเขตของการศึกษาในหมู่บ้าน อพป. ที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน 2 แห่ง ในพื้นที่อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ดังต่อไปนี้

1. หมู่บ้าน อพป. บ้านหนองไร่ หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี เป็นหมู่บ้านที่เมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมานี้ ถูกจัดอยู่ในประเภทถูกแทรกซึมจาก ผกค. มีระดับการพัฒนาตามผลประเมินระดับการพัฒนาของหมู่บ้านอยู่ในประเภทที่ไม่เร่งรัดการพัฒนาและในการประกวดผลการพัฒนาของหมู่บ้าน อพป. ในปี 2527 ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดหมู่บ้าน อพป. ระดับจังหวัด และระดับภาคของกองทัพภาคที่ 1 และ กอ.รมน. ภาค 1

2. หมู่บ้าน อพป. บ้านตากแดด หมู่ที่ 2 ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี เป็นหมู่บ้านที่ถูกจัดอยู่ในประเภทถูกแทรกซึมจาก ผกค. เช่นกัน แต่ระดับการพัฒนาตามผลประเมินระดับการพัฒนาของหมู่บ้านอยู่ในประเภทเร่งรัดการพัฒนาเป็นอันดับ 1 และตามผลการประเมินระดับการพัฒนาหมู่บ้าน อพป. อยู่ในประเภทที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาในด้านต่าง ๆ อีกมาก

สมมติฐานของการศึกษา

ปัจจัยที่จะทำให้ประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. ได้มาซึ่งความเป็นผู้นำ คือ ความมั่งคั่ง ความรู้ ความผูกพันกับหมู่บ้าน และการมีความตื่นตัวทางการเมือง เช่น การมีความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะทำให้ประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. ได้รับการยอมรับความเป็นผู้นำ

คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่สามารถทำให้ผู้อื่นยอมรับและปฏิบัติตาม ทั้งโดยปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจและไม่เต็มใจ

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความ เป็นผู้นำ หมายถึง ความมั่งคั่ง ความรู้ ความผูกพันกับหมู่บ้าน และความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

การสร้างความเป็นผู้นำ หมายถึง วิธีการและการดำเนินการที่ผู้นำใช้ปัจจัยเหล่านี้ เพื่อให้ประชาชนยอมรับและปฏิบัติตาม

ความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หมายถึง การเป็นสมาชิกหรือแนวร่วม หรือ เคยช่วย เหลือสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ขอบ เขตของการวิจัย

จากข้อจำกัดของ เวลาและงบประมาณประกอบกับประสบการณ์ที่ผู้วิจัยมีในการปฏิบัติราชการ ในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงขอจำกัดขอบ เขตของการวิจัยในหมู่บ้าน อพป.ที่มีผลการพัฒนาดีเด่นได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดหมู่บ้าน อพป.กับหมู่บ้าน อพป.ที่ผลของการพัฒนาอยู่ในสภาพล่าหลังต้องปรับปรุง ในพื้นที่อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยทั้ง 2 หมู่บ้าน

วิธีดำเนินการวิจัย

เนื่องจาก เรื่องที่ศึกษานี้มีความ เกี่ยวพันกับปัญหาความมั่นคงแห่งชาติและความปลอดภัยของผู้ที่จะให้ข้อมูล การที่จะได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงนั้น ผู้วิจัยจึงใช้การรวบรวมข้อมูลโดย การศึกษาติดตามระยะยาวและเจาะลึกในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เป็นการวิจัยภาคสนาม (field research) วิธีการรวบรวมข้อมูลใช้การสังเกต (observation) ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) กับการสัมภาษณ์ ทั้งการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (structured interview or formal interview) และการ สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) เมื่อรวบรวมข้อมูลมาได้ก็จะนำมาตรวจสอบ วิเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎีขั้นต้น และนำเสนอผลการวิเคราะห์ ซึ่งรายละเอียดของขั้นตอนต่าง ๆ มีดังนี้

1. การคัดเลือกชุมชน

ในการศึกษาภาวะผู้นำในหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) : ศึกษา เฉพาะกรณีประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ในพื้นที่กอง อำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) จังหวัดราชบุรีนี้ เป็นการศึกษาในเขตอำเภอ ปากท่อ มุ่งที่จะศึกษาเปรียบเทียบคุณสมบัติของผู้นำในหมู่บ้าน อพป.ที่มีการพัฒนาแล้วกับหมู่บ้าน อพป. ที่กำลังพัฒนา จึงต้องมีการคัดเลือกหมู่บ้านที่มีลักษณะดังกล่าว โดยอาศัยหลักเกณฑ์ดังนี้

1.1 หลักเกณฑ์ตามระดับการพัฒนาของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.)

พิจารณาตาม กชช.2ค. ว่าหมู่บ้านอยู่ในระดับล่าหลัง ปานกลาง หรือก้าวหน้า

1.2 ผลประเมินระดับการพัฒนาหมู่บ้าน อพป. ของ กอ.รณ.ภาค 1 ว่าหมู่บ้าน อพป.อยู่ในประเภทมีผลการพัฒนาเป็นแบบอย่างหรือต้องปรับปรุงแก้ไข และเร่งรัดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

1.3 การคัดเลือกหมู่บ้าน อพป.ที่พัฒนาแล้ว จากหลักเกณฑ์ตามข้อ 1.1 มีหมู่บ้าน อพป. ของอำเภอปากท่อ ที่อยู่ในกลุ่มหมู่บ้านก้าวหน้าหลายหมู่บ้าน แต่เมื่อนำมาพิจารณาตามหลักเกณฑ์ข้อ 1.2 จะมีเหลืออยู่ 3 หมู่บ้าน เมื่อเปรียบเทียบทั้ง 3 หมู่บ้านแล้วหมู่บ้าน อพป. บ้านหนองไร่ หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งหลวง มีลักษณะเด่นที่สุดเนื่องจาก เป็นหมู่บ้านเดียวที่ได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวดหมู่บ้าน อพป.ถึงระดับภาค ผู้วิจัยจึงตัดสินใจเลือกหมู่บ้าน อพป.บ้านหนองไร่ ในกลุ่มนี้

1.4 การคัดเลือกหมู่บ้าน อพป.ที่มีระดับการพัฒนาดำหรือล่าหลัง จากหลัก เกณฑ์ข้อ 1.1 กับ 1.2 มีหมู่บ้าน อพป.ที่อยู่ในเกณฑ์ประมาณ 5 หมู่บ้าน ผู้วิจัยตัดสินใจเลือกหมู่บ้าน อพป.บ้านตากแดด หมู่ที่ 2 ตำบลยางหัก เนื่องจากว่าประธานคณะกรรมการกลางหรือผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านอื่นเพิ่งมีการเปลี่ยนตัว (ส่วนใหญ่ถูกยิงตาย) อยู่ในตำแหน่งไม่ถึงปี ประกอบกับการที่ผู้วิจัยมีประสบการณ์ทำงานในพื้นที่หมู่บ้านนี้มีข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลปิดลับ เกี่ยวกับหมู่บ้านตากแดดอยู่มาก เคยรู้จักติดตามและให้ความช่วยเหลือผู้นำของหมู่บ้านมาก่อน

2. วิธีการรวบรวมข้อมูล

จากการที่เรื่องนี้มี ความเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามทั้งการสังเกตและการสัมภาษณ์ จึงต้องมีการเตรียมตัวเพื่อที่จะเข้าถึงข้อมูล ผู้วิจัยมีข้อได้เปรียบที่เคยทำงานในพื้นที่หมู่บ้านทั้ง 2 แห่งมาเป็นระยะเวลายาวนานประมาณ 5 ปีเศษ จึงเป็นที่รู้จักของผู้นำและชาวบ้านในหมู่บ้านทั้ง 2 แห่งเป็นอย่างดี โดยเฉพาะเคยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้นำของหมู่บ้านทั้ง 2 แห่ง จึงนับว่ามีความสัมพันธ์เป็นอย่างดีกับผู้นำของหมู่บ้าน

เดิมนั้นผู้วิจัยมีหน้าที่ในการประสานงานและปฏิบัติการของหมู่บ้าน อพป.ในพื้นที่ กอ.รณ.จว.รบ. เข้าไปฝึกอบรมคณะกรรมการหมู่บ้าน อบรมชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) และอบรมพัฒนาและบริการ (พบก.) การฝึกอบรมใช้หมู่บ้านแต่ละแห่งเป็นสถานที่ฝึกอบรมระยะเวลาฝึกมีตั้งแต่ 3-12 วัน ผู้วิจัยจะต้องเข้าไปประสานงานล่วงหน้าในการจัดหาผู้เข้ารับการฝึกอบรม จัดเตรียม และร่วมฝึกอบรม จึงกินนอน คลุกคลี อยู่ในบ้านนานกว่าผู้อื่น ระหว่างอยู่ในหมู่บ้านมีการออกปฏิบัติการจิตวิทยา เยี่ยมเยียนชาวบ้านและหาข่าวอยู่ตลอดเวลา

สำหรับบ้านหนองไธ้ นั้น ในปี 2527 ผู้วิจัยได้มีโอกาสร่วมกับผู้นำและชาวบ้านพัฒนาหมู่บ้าน ส่งเข้าประกวดหมู่บ้าน อพป. ชนะเลิศทั้งระดับจังหวัดและระดับภาค ระยะเวลาที่ร่วมงานกันนานหลายเดือน ผู้วิจัยต้องทำงานใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านเดือนละไม่ต่ำกว่า 10 วัน ในช่วงใกล้วันที่คณะกรรมการตัดสินจะมาให้คะแนน จะอยู่ในหมู่บ้านติดต่อกันนานนับอาทิตย์ นอกจากนี้แล้วบ้านหนองไธ้ยังใช้เป็นศูนย์ฝึกทบทวนคณะกรรมการหมู่บ้านในปี 2530 ถึง 10 รุ่น ๆ ละ 5 วัน ซึ่งผู้วิจัยรับผิดชอบอยู่ ผู้วิจัยจึงมีประสบการณ์ในหมู่บ้านนี้มาก มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับชาวบ้าน มีข้อมูลในด้านต่าง ๆ เกือบไวกว้าง ทั้งในด้านการรับรู้ส่วนตัวและรายงานข้อมูลเพื่อผลในทางความมั่นคงของชาติ เป็นฐานข้อมูลที่มีอยู่ก่อนที่จะเริ่มทำการวิจัยเรื่องนี้

ส่วนหมู่บ้านตากแดด นอกจากผู้วิจัยจะเข้าไปฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ในหมู่บ้านแล้ว หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่ผู้วิจัยต้องติดตามและเฝ้าดูอย่างใกล้ชิดและเอาใจใส่ โดยที่เป็นการสังเกตและเฝ้าดูอย่างไม่เปิดเผย เนื่องจากว่าหมู่บ้านนี้ถือเป็นฐานที่มั่นของ ผกค. จึงต้องมีการติดตามข่าวและเฝ้าดูพฤติกรรมของบุคคลต่าง ๆ ผู้นำของหมู่บ้านนี้ผู้วิจัยเคยช่วยเหลือให้พ้นจากการถูกกล่าวหาบางข้อหา ผู้นำหมู่บ้านนี้จึงสำนึกและไว้วางใจในตัวผู้วิจัย

เมื่อผู้วิจัยเริ่มเก็บข้อมูลนั้น เนื่องจากผู้วิจัยได้พ้นจากหน้าที่ความรับผิดชอบต่อหมู่บ้าน อพป. มาประมาณเกือบสองปี จึงต้องมีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ ผู้วิจัยจึงได้เข้าไปพบปะพูดคุย เยี่ยมเยียน และซื้อของไปฝากผู้นำและชาวบ้านที่รู้จักและเคยร่วมงานกันมา และพูดคุยกับชาวบ้านทั่ว ๆ ไป เมื่อความคุ้นเคยกันเริ่มดีขึ้นผู้วิจัยจึงได้ทำการสัมภาษณ์ในลักษณะของการพูดคุย และสังเกตทั่วไปได้ข้อมูลบางส่วนมาทุกอาทิตย์ ผู้วิจัยจะต้องเข้าไปที่หมู่บ้านทั้งสอง หรือ เมื่อมีงานของหมู่บ้านผู้วิจัยจะเข้าไปร่วมด้วย เพื่อสังเกตพูดคุยสัมภาษณ์ทั่วไป ในการสัมภาษณ์ ผู้ถูกสัมภาษณ์บางคนก็ไม่ได้รู้ว่าถูกสัมภาษณ์ว่าเป็นการพูดคุยธรรมดา บางคนก็รู้ตัว ผู้วิจัยก็จะอธิบายวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลให้ฟัง บางคนที่จะไม่ยอมให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยต้องอธิบายว่าจะไม่อ้างชื่อถึงยอมให้สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ผู้วิจัยจะถามโดยเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ นอกจากบางเรื่องผู้วิจัยจะดล่อมถามในจุดที่ผู้วิจัยสนใจ (focus interview) การสัมภาษณ์ที่มีคำถามแบบเดียวกันคือคำถามในเรื่องความตื่นตัวทางการเมือง ที่ถามคำถามแบบเดียวกันทั้ง 12 ข้อ

3. การตรวจสอบข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้รับมารวบรวมไว้ตามหัวเรื่องที่ตั้งแนวทางไว้ ทำแผนที่แผนภูมิแสดงคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้นำทั้งสองคนในประเด็นต่าง ๆ เมื่อ

ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลของผู้นำแต่ละคนมาตรวจสอบความถูกต้อง โดยอาศัยการพิจารณาจากประสบการณ์ที่ผู้วิจัยมีและตรวจสอบกับเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่เข้าไปสังเกตการณ์สัมภาษณ์เพิ่มเติม เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูลก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำที่ได้มาจากการศึกษาภาคสนามมาวิเคราะห์ว่าผู้นำหมู่บ้าน อพป. แต่ละคนมีหรือไม่มีอย่างไร โดยพิจารณาตามตัวแปรทั้ง 4 ตัวคือ

- 1) ความรู้ หมายถึง จำนวนปีของการศึกษาในระบบจำนวนพรรษาที่ได้จบการเรียน การศึกษาอบรมเพิ่มเติม การมีความสามารถหรือประสบการณ์พิเศษ
- 2) ความมั่งคั่ง หมายถึง การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินหรือการครอบครองที่ดิน รายได้ และการมีทรัพย์สิน
- 3) ความผูกพันกับหมู่บ้าน หมายถึง สถานที่เกิด ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวนญาติพี่น้องในหมู่บ้าน การเป็นเครือญาติกับผู้นำเก่า และการเคยดำรงตำแหน่งสำคัญที่เป็นทางการของหมู่บ้าน
- 4) ความตื่นตัวทางการเมือง หมายถึง การมีความรู้เกี่ยวกับบุคคลสำคัญและสถาบันทางการเมือง การติดตามข่าวสารทางการเมือง การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และการมีความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยต้องการวิเคราะห์ให้เห็นถึงคุณสมบัติที่ผู้นำแต่ละคนมีหรือครอบครองอยู่จึงใช้การเปรียบเทียบเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ โดยแบ่งขั้นตอนการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างผู้นำกับชาวบ้านภายในหมู่บ้านเดียวกัน เพื่อพิจารณาว่าผู้นำในหมู่บ้านมีคุณสมบัติตามตัวแปร 4 ประการหรือไม่

ขั้นตอนที่สอง เป็นการนำคุณสมบัติที่ผู้นำทั้ง 2 หมู่บ้านมีมาเปรียบเทียบกันว่ามีเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และคุณสมบัติแต่ละตัวมีความหมายต่อการเป็นผู้นำอย่างไร

5. การนำเสนอข้อมูล

ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีตารางและแผนภูมิประกอบ เพื่อพิจารณาถึงคุณสมบัติของผู้นำ และความหมายของคุณสมบัติต่อความเป็นผู้นำในหมู่บ้าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ความเข้าใจต่อความเป็นผู้นำของผู้ที่จะเป็นผู้นำในหมู่บ้าน อพป. ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะพิเศษ อันจะเป็นประโยชน์ต่อนโยบายการพัฒนาชนบทและนโยบายการรักษาความมั่นคง
2. เพื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน อพป. จะได้รับทราบปัญหาและกำหนดแนวทางการทำงานในหมู่บ้าน อพป. ให้บรรลุผล